

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin

Datum 2009-02-06 Dnr 274-2007

Uttalanden om ett omhändertagande med stöd av lagen om omhändertagande av berusade personer m.m.

Anmälan och bakgrund

AA framförde i en anmälan klagomål mot Polismyndigheten i Hallands län med anledning av ett omhändertagande med stöd av lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB).

Hon uppgav sammanfattningsvis att hon blivit omhändertagen trots att kraven i LOB inte var uppfyllda, att hon blivit nekad att kontakta anhöriga, att polisen vägrat tala om vad LOB innebar samt att polisen inte hjälpt hennes väninna, som var i behov av hjälp. – Hon och några kompisar hade under nyårsnatten 2006/07 varit ute på en klubb i Halmstad och firat nyår. Vid 03.00-tiden skulle de åka hem. Hon skjutsade en väninna på sin cykel då de blev stoppade av polisen. En polisman var aggressiv och mycket otrevlig. Efter att hon frågat om de inte hade bättre saker att göra på en nyårsnatt tog polisen så småningom med henne till polisstationen. Hon hade inte druckit så mycket och kände sig knappt berusad. Väninnan, som faktiskt var berusad, lämnade de däremot ensam på ett torg. Då hon i ”road ton” flera gånger ifrågasatte deras agerande skrek en polisman att hon var obstinat och betedde sig som en idiot. Hon upplevde att detta var anledningen till att hon blev omhändertagen.

Utredning

Från polismyndigheten inforrades aktuellt omhändertagandeblad i vilket antecknats att AA inte kunde ta hand om sig själv och antogs utgöra en fara för sig själv och annan. Vidare var följande antecknat.

AA uppmärksammades av patrullen då hon kom cyklande på Köpmansgatan. Hon skjutsade ytterligare en person och hade ingen belysning på cykeln. Patrullen påkallade AA:s uppmärksamhet, men hon fortsatte cykla utan att ta notis om polismannens tillsägelse. Efter att ha kört ikapp cykeln stoppades AA och hennes kompis. Hon var märkbart berusad och vägrade åtlösa polismannens uppmaning att stiga av cykeln. AA var mycket obstinat och förödmjukande mot

patrullen. Hennes beteende bedömdes vara en konsekvens av hennes berusning och hon omhändertogs därför.

Ärendet remitterades till polismyndigheten som anmodades att – efter hörande av de inblandade polismännen – lämna upplysningar och yttrande över omhändertagandet.

Polismyndigheten (tf. länspolismästaren BB) kom in med ett remissvar jämte utskrifter av förhör med de inblandade polismännen.

Polisassistenten CC, gruppchef i patrullen, uppgav i korthet följande. Polispatrullen färdades i en civil buss och såg AA skjutsa en väninna på cykel utan belysning. Patrullen färdades i motsatt riktning och han försökte först påkalla deras uppmärksamhet. De passerade dock ganska fort och han kan tänka sig att AA först inte förstod att de var poliser. De vände därför och körde ifatt AA som stoppades. De klev ur fordonet och han förklarade lugnt för dem att man inte får skjutsa på cykel. De var uniformerade så det måste ha varit självklart för AA att de var poliser. Eftersom det regnade bad de AA och hennes väninna att sätta sig i bussen. Väninnan satte sig i bussen men AA stod kvar utanför och frågade flera gånger om han skämtade med henne. Han informerade henne om att hon skulle rapporteras för att ha skjutsat väninnan och för att ha cyklat utan belysning. Till slut fick de ta tag i henne och sätta henne i bussen, där hon fortsatte prata som om polisen skämtade med henne. Han fick inte någon kontakt med henne. Han bedömde att AA och väninnan var ungefär lika berusade, men väninnan svarade på tilltal och samarbetade. Väninnan steg ur bilen sedan hon fått sin ordningsbot. Det var uppenbart att AA var berusad. Han minns inte om han sagt att hon var obstinat och betedde sig som en idiot, men håller det inte för omöjligt. Om omdömet är så påverkat av berusning att man inte förstår allvaret när man blir stoppad av polisen kan man inte rimligen göra en riskbedömning av att skjutsa på cykel och då är man i fara för sig själv och annan.

Övriga polismän i patrullen (DD, EE och FF) redogjorde för händelsen i huvudsak i enlighet med vad CC sagt. De uppgav därutöver bl.a. att de inte kände igen att gruppchefen skulle ha ropat att AA var obstinat och betedde sig om en idiot. Anledningen till att AA och inte väninnan omhändertogs, trots att de båda var berusade, var att AA ”skrek, gormade och betedde sig allmänt mycket konstigt” och i högre grad utgjorde en fara för sig själv och andra. Väninnan beskrevs som ”lugn och sansad”, ”trött” och ”loj”. Väninnan skrev på ordningsboten och bedömdes vara i stånd att ta hand om sig själv. Väl på polisstationen frågade polisinspektören GG om AA ville ringa någon anhörig varvid AA var ”tramsig”. Till exempel ska hon ha velat ringa till sin pojkvän ”Fantomen”. Sedan AA ändrat sig tre till fyra gånger sade GG att det fick räcka.

Polisinspektören GG, som arbetade som inre befäl den aktuella natten och gjorde förmansprövningen, uppgav att hon inte minns händelsen särskilt men

utgår från att hon gjort bedömningen att AA var så påverkad att hon skulle omhändertas. Hon gjorde inte några anteckningar vid tillfället.

Polisinspektören HH, som tjänstgjorde som inre befäl efter GG, uppgav bl.a. följande. När han började sin tjänstgöring var det hård belastning på arrestavdelningen med ett antal gripna. Det hade kommit till hans kännedom att AA var berusad men inte påtagligt berusad och att det var hennes beteende som gjorde att hon var omhändertagen enligt LOB. Eftersom hon var så pass nykter och hennes aggressivitet hade runnit av henne frigav han henne för att bereda plats för de gripna, vilket han också förklarade för henne i samband med frisläppandet. Det var kanske inte så mycket hennes berusningsgrad som hennes beteende som gjorde att hon blev omhändertagen. Vid frigivningen var hon fortfarande provokativ och ifrågasatte varför hon helt plötsligt blev släppt efter så kort tid.

Polismyndigheten gjorde följande bedömning

Av förhören med polismännen som gjorde omhändertagandet framgår att AA ansågs vara så berusad att hon inte kunde ta hand om sig själv och att hon utgjorde en fara för sig själv och sin kamrat. Vidare framgår av förhören att kamraten inte bedömdes vara så berusad att förutsättning förelåg att omhänderta henne. Polismyndigheten har utifrån dessa förhör ingen anledning att ifrågasätta polismännens bedömning av berusningsgraden hos AA och hennes kamrat.

Den polisman som förmansprövade omhändertagandet beslutade att AA skulle insättas i arrest. Polismyndigheten har med anledning av vad som framkommit vid förhöret ang. sättet att förmanspröva omhändertagandet ingen grund för att kritisera detta beslut.

Tjänstgörande inre befäl gjorde bedömningen att AA kunde frisläppas vid den aktuella tidpunkten. Befälens uppfattning om AA:s berusningsgrad synes dock till viss del inte stå i full överensstämmelse med vad övriga inblandade polismän uppgivit och kan uppfattas som att omhändertagandet i första hand föranleddes av hennes aggressiva beteende och mindre på grund av hennes berusningsgrad.

Avslutande kommentar

AA har påstått att hon inte varit så berusad att hon inte kunnat ta hand om sig själv. Ett omhändertagande kräver emellertid inte att vederbörande är högggradigt berusad utan även en lägre berusningsgrad är tillräcklig för ett omhändertagande om personen ifråga utgör en fara för sig själv eller annan, t.ex. fara för trafikolycka eller olycksfall. Då AA vid omhändertagandet, enligt ingripande polismän, var så berusad att hon utgjorde en fara i trafiken både för sig själv och annan anser polismyndigheten vid en samlad bedömning att det var erforderligt att omhänderta henne enl. LOB.

AA kommenterade inte remissvaret.

Bedömning

Den som anträffas så berusad av alkoholdrycker eller annat berusningsmedel att han inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller för någon annan får omhändertas av en polisman (1 § LOB). Polisman som har

omhändertagit någon enligt denna lag ska så skyndsamt som möjligt anmäla åtgärden till sin förman. Har omhändertagandet inte redan upphört, ska förmannen omedelbart pröva om åtgärden ska bestå (5 § LOB).

AA har gjort gällande att polisen saknade laglig grund för beslutet att omhänderta henne enligt LOB nyårsnatten 2006/07. Av omhändertagandebladet framgår bl.a. att hon ”var märkbart berusad och vägrade åtylta polismannens uppmaning att stiga av cykeln” och att hon var ”mycket obstinat och förödmjukande mot patrullen”. Hennes beteende bedömdes ”vara en konsekvens av hennes berusning”.

Eftersom jag, efter en initial granskning av dokumentationen i ärendet, ansåg att grunderna för omhändertagandet kunde ifrågasättas remitterades ärendet till polismyndigheten, och de inblandade polismännen ombads särskilt att höras om händelsen. Som framgått har polismännen sedan mer utförligt redogjort för de omständigheter som låg till grund för omhändertagandet.

Jag vill först framhålla att det är utomordentligt vanskligt att vid en granskning i efterhand avgöra om ett omhändertagande enligt LOB var korrekt eller inte. Det är givetvis näst intill omöjligt för den som inte själv befunnit sig på plats att efteråt bedöma om en person var så pass berusad att han eller hon inte kunde ta hand om sig själv eller utgjorde en fara för sig själv eller för någon annan, varför försiktighet måste iaktas vid en sådan prövning. AA har uppgett att hon inte, i jämförelse med sin väninna, var särskilt berusad vid tillfället men att endast hon blev omhändertagen. Polismännen har däremot bedömt att de båda var ungefär lika berusade men att AA hade ett helt annat beteende, vilket var orsaken till att endast hon blev omhändertagen. Enligt polismännen var väninnan mer lugn och tillmötesgående medan AA bl.a. var obstinat, ifrågasättande och ”förödmjukande mot patrullen”.

Jag har inte underlag för att bedöma AA:s berusningsgrad vid tidpunkten för omhändertagandet. Berusningsgraden är emellertid inte ensamt avgörande för om en person får omhändertas enligt LOB utan någon av förutsättningarna i 1 § måste dessutom vara uppfyllda, dvs. personen måste bedömas inte kunna ta hand om sig själv eller utgöra en fara för sig själv eller för någon annan. Rent allmänt är det därför inte särskilt anmärkningsvärt om endast en av två ungefär lika berusade personer omhändertas om t.ex. den ene bedöms som aggressiv, provocerande och hotfull, och därmed som utgörande en fara för sig själv och för annan, medan den andre upplevs som lugn och sansad. En person som är något mindre berusad kan också omhändertas om exempelvis han bedöms inte kunna ta hand om sig själv medan det i ett annat fall kanske saknas förutsättningar för ett omhändertagande även om berusningsgraden är något högre. Polisen måste således att i det enskilda fallet göra en bedömning av om något av de rekvisit som anges i 1 § LOB är uppfyllt eller inte.

I det nu aktuella fallet har de ingripande polismännen, som framgått, pekat på AA:s uppträdande vid tillfället och att hennes omdöme var så påverkat av berusning att hon inte kunde ta hand om sig själv och även utgjorde en fara för sig själv och annan, t.ex. på så sätt – som polismyndigheten anfört – att det kunde finnas en fara för trafikolycka eller olycksfall. AA har dock uppgett hon endast i ”road ton” ifrågasatte polismännens handlande flera gånger under ingripandet och att hon upplevde det som om det var därför som hon blev omhändertagen.

Som nyss sagts är det svårt att i efterhand uttala sig om huruvida ett omhändertagande enligt LOB var rättsenligt eller inte. Efter att ha tagit del av polismännens berättelser anser jag mig inte heller kunna hävda att omhändertagandet låg utanför ramen för vad som får betraktas som godtagbart. Jag vill dock peka på att uppgifterna i ärendet, enligt min mening, sammantagna ger ett intryck av att AA:s – möjligen något omogna – uppträdande gentemot polisen i hög grad kommit att påverka beslutet att omhänderta henne. HH:s uttalande att det kom till hans kännedom att AA var berusad men inte påtagligt berusad och att det var hennes beteende som gjorde att hon blev omhändertagen talar också i den riktningen.

Jag har på senare tid i olika sammanhang kommit att uppmärksamma att polisen i omhändertagandeblad, framför allt när det gäller omhändertaganden enligt 13 § polislagen (1984:387), ibland antecknar som grund för ingripandet att den omhändertagne varit ”otrevlig” eller ”uppkäftig” mot polisen eller allmänt haft en ”mycket tråkig attityd” mot patrullen. Jag har då erinrat om att det inte är en tillräcklig grund för ett omhändertagande enligt polislagen att en person uttalar glåpord och är allmänt otrevlig mot polisen. Motsvarande resonemang kan väsentligen föras när det gäller omhändertagande enligt LOB. Det förhållandet att en person, som i detta fall, t.ex. är ”obstinat och förödmjukande” mot polisen innebär givetvis inte i sig att denne inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller för någon annan. Därmed inte sagt att en berusad cyklist inte kan omhändertas om denne bedöms vara en fara i trafiken och således utgöra en fara för sig själv och för annan, men detta bör i så fall tydligt framgå av dokumentationen.

Efter att AA infördes till polisstationen ägde den s.k. förmansprövningen rum. Förmannen har till uppgift att pröva om åtgärden, omhändertagandet, ska bestå. Denna prövning gjordes i förevarande fall av GG. Hon har dessvärre inte kunnat erinra sig händelsen men utgått från att hon gjorde bedömningen att AA var så pass berusad att omhändertagandet skulle bestå. Även om ingripandet, enligt min mening, således inte var helt invändningsfritt har jag inte underlag för att ifrågasätta GG:s bedömning.

Jag vill slutligen erinra om vikten ur kontroll- och rättssäkerhetssynpunkt av att de omständigheter som föranlett ett ingripande dokumenteras på ett fullständigt och korrekt sätt.